

EMERSONRÓL.

Az Egyesült-Államok szabad népe ez évben két nagy emberét veszítette el. Longfellow után, kinek márt. 24-ikén történt haláláról egyik füzetünkben megemlékeztünk, egy hónap múlva Emerson következett. Amaz költő s nevét talán többen ismerik a világon, — nálunk is Szász Károly műfordításaiból, — de Emerson az író, a költő és látnok, nem kevésbé nagy. Művei az amerikai és angol társadalomra irányadó befolyást gyakoroltak. „Representative Men“ czim alatt megjelent fölolvasásaiból ezelőtt néhány évvel a magyar lapok is közöltek kivonatokat, s folyóiratunk 1880. évi folyamában a „Hit-szónok“ czimű remek cikket adta közre, mely ugyszólván érett korának hitvallása. S hogy itt róla néhány sorban szóljunk, erre különösen indit gondolkodás-iránya, szellemi világnézlete, mely sokban hasonlít a Carlyle-éhoz.

Emerson élete külső eseményekben nem mondható gazdagnak. Gondolkodás és szemlélődés töltötte ki azt nagy részben. Egy 1635-ben kivándorolt puritán családnak volt az ivadéka. Született Bostonban, 1803. s nevededett a Harvard-egyetemen, hol Nortonnak, a jeles theologusnak hallgatta az előadásait. Szellemi fejlődésére nagy hatással voltak Channing prédikációi és iratai. 1829-ben papnak választották Boston második templomában, Ware Henrik mellé. De már első fellépése alkalmával félre értette a közönség, mert az erkölcsről prédikálva, kemény bírálatot mondott az utilitarius tan felett. Hanem ez már előjelzése volt az ő később teljes kifejlésre jutott ethikai világnézetének. 1832-ben a közte és a gyülekezet közt felmerült urvacsorai nézetkülönbség miatt lemondott a papságról. Ne-jét is elvesztvén, Európába jött üdülést keresni. Itt, a többek közt, meglátogatta Carlyle-t és Wordsworth-et, s köztük szoros barátság jött létre.

Visszatérve Európából, 1834-ben kezdődik dicső pályája, mely nevét halhatatlanná tette. Felolvasásokat kezdett tartani, s 1836-ban megjelent első alapvető munkája, a „Természet“, melyben azt mutatja ki, hogy a természetben szellemi törvények tartanak érvényt. A külső világ a szellem kifejezése, és minden újabb physikai törvény, a melyet felfedeznek, szellemi törvény. E gondolkodás az em-

beri lelket magasra emeli, az élet elé magasabb szellemi czélt tűz ki. Ha minden természeti tény valamely szellemi ténynek a symboluma, a physikai törvények egyszersmind erkölcsi törvények és a természetnek magasabb rendeltetése van, mint csupán anyagi czélokat szolgálni.

E művében tehát már nyilatkozik az ugynevezett új angliai transcendentalismus, melynek Emerson mondhatni a legjelesebb képviselője. Emerson e művében, valamint más munkáiban is, a mi neki sajátos jellemvonása, nem érvel, hanem mindig állítólag beszél, gondolatai nem annyira a logika formáit követik, mint inkább a szemlélődés kifejezései. Ő állit a nélkül, hogy adná egyszersmind a gondolkodás ama menetét, melylyel a gondolathoz jutott. 1840-ben iránya képviselőjére több barátjával „Dial“ (Napóra) czimű lapot alapított, melybe számos cikket irt.

Emerson különben a szerint a mérték szerint, hogy a mai írók mérik, nem irt sokat. Művei, a melyek nagyobb részint essaysk, felolvasások s költemények, egy pár kötetbe befoglalhatók, de a mit irt, az többet ér, mint másoknak tucetszámra világgá bocsátott munkái. A már említettekén kívül az első „Tizenkét Essay“-je és költeményei a főbb művek. Munkái nem is a sokaság számára vannak írva, hanem a mivelt és gondolkozó közönségnek. És eleinte nem is ért el velük nagyobb hatást. Neve csak egy néhány választott szemeiben emelkedett mesteri tekintélyre. De vele is ugy történt, mint Disraelivel, a nagy angol államférfiival, a kit első fellépése alkalmával a parlamentben kinevettek, de eljött az idő, mikor aztán meghallgatták. Emerson is eleinte sokaknak gúnyolódás tárgya volt. De különösen 1860 óta mintegy prófétának ajkairól lesték nyilatkozatait honfiai, és befolyása mind hatalmasabb lett a gondolkozó világra. És az, ugy hisszük, idővel még hatalmasabb leend, mert az oly irányu gondolkodás, mint az Emersoné, lassan, de biztos győzelemmel hódítja meg az emberi lelkeket.

Összes irataiban önmagához hiven azt a nagy elvet igyekszik érvényre emelni: hogy minden az isteni akarat kifejezése s így a physikai törvényeknek is erkölcsi értéke van. A „Hitszónok“-ban ezeket mondja: „A legközelebbi kor Istent az erkölcsi törvényekben fogja szemlélni — a minthogy az emberiség már a jelen korban is kezdi látni eme törvényeket — a legközelebbi kor a természetben előforduló történeteket, az egyes szerencsétlenségeket, a politikai eseményeket nem magukban külön állva tekinti, hanem mint ama törvények illustratioit, melyekben Isten dicsősége nyilatkozik a világegyetemben mindenütt“.

Felfogásában, nézletében kétségtelenül van bizonyos pantheisticus elem, mi meg is látszik minden iratain. De azért pantheizmus-sal épen úgy nem lehet vádolni, mint Pál apostolt, ki ezeket tanította: „Ő mindenekben minden; Ő benne vagyunk, élünk és mozgunk.“ Az Isten előtte nem a világon kívül álló uralkodó, hanem a gondolat és szeretet tengere, a mely épen úgy foglal be minket magába, mint a tenger a maga hullámain. De ő másfelől különösen hangsúlyozza az önbizalmat és a mint Dr. Freemann Clarke mondja: „a mint az Egyetemes Szellemben való hite megóvta az önbizalom tanát az individualismusba végződéstől, épen úgy az önbizalomnak hangsúlyozása megvédette az Egyetemes Szellemben való hitét attól, hogy határozatlan pantheizmusba menjen át.

Hogy minő befolyást gyakorolt az amerikai gondolkozásra Emerson az ő szellemi nézletével, irataival — melyekhez járult tiszta szeplőtlen jelleme is — mutatja éppen Dr. F. Clarke-nak elismerése, melylyel őt a jövő vallása látnokának nevezi, s emlékének így adózik: „Mintegy Pharos állott közöttünk, hogy világosítson a sötét-ségben. Ő a mi napjainkban is fentartotta az Istenben, a lélekben és a halhatatlanságban s egy mindenütt jelenlevő és folyton munkáló isteni szellemben való hitet.

Amerikának e nagy férfja mult ápril hó 27-én hunyta le szemét Concordban. Koporsóját Jackson Lydia második neje és egy néhány hű barát, köztük Dr. F. Clarke és Hedge H. Fr. követték s az egész Amerika és Anglia részvéte kísérte.

Ő elköltözött, de művei s a szellemi világnézet, mely azokban van letéve, nevét örökre örökre fentartják. Tartsuk meg mi is s tanuljuk ismerni szellemét. A profétai lelkek nem egy nemzeté, hanem az egész emberiségé. — Tanuljuk ismerni, hogy készítsük ezáltal mi is az utat ama nagy feladat megoldásához, melyet az amerikai látnok a „Hitszónok“ zárszavaiban e szavakba foglal: „A világ nagy nyílt titka: hogy az ember lelkét miképen töltsé be ihlettel abból a nagy közös isteni szellemből, a melyből és a mely által mindnyájan élünk“.

PÉTERFI D.